

Rafał Dydyca

Szkoła Podstawowa im Bohaterów Akcji V2 w Sarnakach

Z dziejów badań nad historią terenów powiatu łosickiego

From the history of research on the history of the areas of Łosice County

Szkice Podlaskie, nr 1 (21), 2024
<https://doi.org/10.34739/sp.2024.01.02>

Streszczenie

Powiat łosicki posiada bogatą, wartą badań historię. Pomimo że dotychczas nie doczekał się mono-graficznego opracowania swych dziejów, w przeszłości podejmowano wiele inicjatyw badawczych, które skutkowały wieloma publikacjami dotyczącymi wąskich tematycznie aspektów przeszłości. Znaczna część z nich związana jest z działalnością Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Łosickiej. Artykuł stanowi analizę dotychczasowych badań historycznych tego terenu.

Summary

Łosice County has a rich history worth researching. Although it has not yet had a monographic study of its history, many research initiatives have been undertaken in the past, resulting in many publications on narrow thematic aspects of the past. A significant part of them is related to the activities of the Society of Friends of the Łosice Land. The article is an analysis of previous historical research in this area.

Słowa kluczowe:

bibliografia, historia, Łosice

Keywords:

bibliography, history, Łosice

Powiat łosicki zajmuje wschodni kraniec województwa mazowieckiego, jednak znajduje się na terenie historycznego Podlasia. Posiada wartą badań, bogatą historię. Jednak z powodu swego niewielkiego obszaru, a także krótkiej historii funkcjonowania, nie doczekał się monograficznego opracowania swych dziejów. Pomimo tego osoby poszukujące informacji o przeszłości tych terenów mogą znaleźć wiele ciekawych informacji rozszanych po pracach dotyczących większych obszarów.

Łosice na przestrzeni dziejów kilkakrotnie stawały się centrum lokalnej jednostki administracyjnej – powiatu. Po raz pierwszy miało to miejsce ponad dwieście lat temu, kiedy obszary te zostały włączone do Księstwa Warszawskiego i wtedy to powstał powiat łosicki, wchodzący w skład departamentu siedleckiego. Po utworzeniu Królestwa Polskiego, od 1816 r., nadal były stolicą powiatu, w trójstopniowym podziale administracyjnym, jednak o ograniczonych kompetencjach. Sytuacja taka utrzymała się do 1844 r. i likwidacji trójstopniowego podziału administracji terytorialnej¹. Kolejny raz Łosice stały się ośrodkiem powiatowym w 1956 r. i podział ten utrzymał się do roku 1975, a następnie od 1999 do dzisiaj². Będąc ośrodkiem administracyjnym, stało się również elementem badań ogólnopolskich znajdziemy zatem tom poświęcony powiatowi łosickiemu w katalogu zabytków sztuki³ czy też nazwom miejscowym⁴.

1 R. Zubkowicz, *Zmiany granic i przynależności administracyjnej ziem dzisiejszego powiatu łosickiego*, (w:) *Przemiany administracyjno-gospodarcze na Ziemi Łosickiej XV – XXI wiek*, pod red. A. Indraszczyk, Warszawa-Łosice 2006, s. 20-21.

2 Tamże, s. 30-33.

3 *Katalog zabytków sztuki w Polsce. Tom X Województwo warszawskie, Zeszyt 6 powiat Łosicki*, red. I. Galicka i H. Sygietyńska, Warszawa 1965.

4 *Urzędowe nazwy miejscowości i obiektów fizjograficznych. 128. Powiat łosicki, województwo warszawskie*, red. nauk. L. Kaczmarek, Warszawa 1971.

Niniejszą pracę warto zacząć od kilku inicjatyw, jakie miały miejsce w Łosicach, kiedy stały się one ośrodkiem władz powiatowych w połowie XX wieku. Pojawienie się powiatu łosickiego w ramach reformy z 1956 r. zapoczątkowało wzmożoną aktywność lokalnych miłośników historii, czego dowodem było założenie Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Łosickiej w 1965 r.⁵ Owocem ich starań została zorganizowana 17 IX 1966 r. sesja popularnonaukowa. Owocem tej sesji była pozycja książkowa pt. *Łosice 1264-1966*⁶ (wyd. 1969 r.) jako pierwsza publikacja będąca próbą podsumowania dziejów miasta i regionu. Zawierała ona cztery artykuły: S. Aleksandrowicza o dziejach Łosic w okresie XIII – XVIII w., S. Kalabińskiego o walkach chłopskich w czasie rewolucji 1905 - 1907, B. Falińskiej o badaniach językoznawczych, a także J. Bąka o osiągnięciach regionu łosickiego po II wojnie światowej. Oprócz wymienionych powyżej artykułów w czasie konferencji miała miejsce dyskusja, w której poruszono temat remontu budynku tzw. starostwa i przeznaczenia go na lokalne muzeum⁷. Pomimo owocnego początku zmiany administracyjne, likwidacja powiatów i utracenie przez Łosice roli lokalnego centrum w 1975 r., spowodowały utratę dynamiki w działaniach towarzystwa i ostateczne zawieszenie jego działalności w 1989 r. Po niespełna dziesięcioletniej przerwie, w 1997 roku udało się reaktywować TPZŁ. Na jego czele stanął Tomasz Dobrowolski – nauczyciel historii w miejscowym liceum, wybitny badacz-regionalista, pierwszorzędnym znawca lokalnej historii. Odnowione towarzystwo dynamicznie przystąpiło do działań mających na celu rozwój badań nad lokalną historią ponownie powołanego do życia reformą 1 stycznia 1999 r. powiatu łosickiego. W maju 1998 r. miała miejsce pierwsza z serii konferencji. Poświęcona była ona 400-leciu unii Brzeskiej. Jej efektem było między innymi wzniesienie tablic pamiątkowych przy ul. Białskiej i Piłsudskiego w Łosicach. W tych

miejscach od XVII do początku XX wieku funkcjonowały cerkwie unickie, a przy nich cmentarze grzebalne.

W kolejnych latach badania nad historią powiatu łosickiego weszły na wyższy poziom. Dzięki współpracy z Muzeum Historii Ruchu Ludowego kolejne konferencje oprócz wygłoszenia referatów kończyły się również opublikowaniem materiałów pokonferencyjnych (pomocnym okazał się fakt, iż dyrektor tegoż muzeum – dr Janusz Gmitruk urodził się w Świniarowie i uczęszczał do łosickiego liceum). W maju 2001 r. miała miejsce konferencja *Dzieje oświaty na Ziemi Łosickiej XIX-XX w.*, której efektem była publikacja *Dzieje oświaty na Ziemi Łosickiej*. Zawarto w niej 4 artykuły mówiące o historii oświaty w regionie łosickim, a także 12 artykułów opisujących szkoły i placówki oświatowe funkcjonujące w owym czasie w Łosicach⁸. W listopadzie 2002 r. miała miejsce konferencja zatytułowana: *Ziemi Łosickiej drogi do niepodległości*, której efektem jest publikacja pokonferencyjna⁹.

Dwa lata później, w listopadzie 2004, miała miejsce konferencja, której hasłem przewodnim było: *Ziemia Łosicka - mozaika religijno-kulturowa i polityczna*. Materiały posesyjne wydano w roku 2005 i w tejże publikacji znajduje się 14 artykułów dotyczących tematyki wyznaniowej, narodowościowej i politycznej na obszarze powiatu łosickiego¹⁰. W kolejnym roku miała miejsce konferencja p.t. *Rozwój administracyjno-gospodarczy Ziemi Łosickiej*. (Listopad 2005 r.), jej efektem była publikacja pt. *Przemiany administracyjno-gospodarcze na Ziemi Łosickiej XV – XXI wieku*.¹¹ Uzupelnieniem tych tematów była konferencja, jaka miała miejsce w grudniu 2006 r. *Przemiany gospodarczo-społeczne i kulturowo-obyczajowe na Ziemi Łosickiej*. Rok 2007 przyniósł konferencję poświęconą *Wybitnym jednostkom w dziejach Ziemi Łosickiej i ich wpływowi na rozwój regionu i kraju*, materiały z tej konferencji zostały wydane w kolej-

5 Założenia dokonała grupa miejscowych działaczy: Michał Lelejko, Romuald Mikoszewski, Józef Rumik, Marian Wyczółkowski, spośród których ten ostatni pełnił funkcję prezesa.

6 *Łosice 1264-1966* red. J. Kazimierski, Warszawa 1969.

7 Próby te okazały się bezskuteczne i budynek powyższy został rozebrany. W jego miejscu stoi dziś pamiątkowy kamień.

8 *Dzieje oświaty na Ziemi Łosickiej*, red. A. Indraszczyk, Warszawa 2002.

9 *Ziemi Łosickiej drogi do niepodległości*, red. A. Indraszczyk. Warszawa – Łosice 2004. Zawiera następujące artykuły: S. Brzeziński, *Ziemia Łosicka w powstaniach narodowych 1830 i 1863 r.*; T. Dobrowolski, *Ziemia łosicka w powstaniu styczniowym*, tegoż, *Ziemi Łosickiej drogi do niepodległości 1864-1918*; J. Gmitruk, *Gdy wieś ratowała życie (1939-1944)*; A. Indraszczyk, *Konspiracyjny ruch ludowy i Bataliony Chłopskie w Łosickiem 1940-1944*; A. Charczuk, *Oddział partyzancki 34 pp „Zenona” i jego związki z Ziemią Łosicką*. A także wspomnienia i relacje K. Kasprzyk, Z. Czarkowskiej, i K. Jakimiuka oraz sprawozdanie Tadeusza Sobieszczaaka „Dudka” i Kazimierza Wojtkiewicza „Wysokiego” o działalności upamiętniającej historię OP 34 pp majora „Zenona”.

10 *Mozaika Ziemi Łosickiej: religia, kultura, polityka*, red. A. Indraszczyk. Warszawa – Łosice 2005. W pracy tej znajdują się następujące artykuły: J. Berger, *Z przeszłości statystycznej Ziemi Łosickiej (do 1914)*; F. Gryciuk, *Kształtowanie się sieci parafialnej Kościoła prawosławnego na Południowym Podlasiu*; D. Wereda, *Społeczność unicka w Łosicach w XVIII w.*; Ks. K. Matwiejuk, *Duchowość Unitów Podlaskich, Historyczno-statystyczny opis parafii cerkiewnej w osadzie Łosice powiatu konstantynowskiego siedleckiej gubernii*; oprac. T. Dobrowolski, R. Dmowski, *Biskup Feliks Łukasz Lewiński – pierwszy biskup Diecezji Janowskiej czyli Podlaskiej*; W. Terlikowski, *Drobna szlachta na Podlasiu i w parafii Hadynów*; B. Białokozowicz, *Kornica w życiu i twórczości Mikołaja Janczuka*; B. Kozaczyńska, *Mala architektura elementem założeń rezydencjonalnych na Ziemi Łosickiej*; G. Chryć, *Żydzi w Łosicach XVII – XX w.*; R. Zubkowicz, *Społeczność żydowska Sarnak w okresie 1810-1825, w świetle źródeł metrykalnych parafii rzymskokatolickiej*; W. Charczuk, *Ruch narodowy w Łosickiem do 1939 r.*; A. Indraszczyk, *Ruch ludowy na ziemi Łosickiej w latach 1918-1939*; J. Gmitruk, *Wieś i ludowcy w Łosickiem po 1944 r.*

11 *Przemiany administracyjno-gospodarcze na Ziemi Łosickiej, XV-XXI wiek*, red. A. Indraszczyk. Warszawa – Łosice 2006. Znalazło się w niej dwanaście artykułów: R. Zubkowicz, *Zmiany granic i przynależności administracyjnej ziem dzisiejszego powiatu łosickiego*; A. Średzińska, *Sytuacja ekonomiczno-gospodarcza Łosic w XVII – XVIII wieku. Starostowie łosicy i ich działalność na rzecz rozwoju miasta*; J. Maroszek, *Jarmarki i targi na południowym Podlasiu w XV – XVIII wieku*; T. Dobrowolski, *Sytuacja społeczno gospodarcza na wsi Podlasia Południowego w I połowie XIX wieku*, i G. Welik, *Gospodarcza rola wielkiej własności ziemskiej Ziemi Łosickiej na przełomie XIX i XX wieku*; J. W. Nowosielski, R. Zubkowicz, *Tradycje produkcji piwa w Sarnakach*, S. Kordaczuk, *Wiatraki. Przyczynek do historii młynarstwa wietrzengo na terenie powiatu łosickiego*; P. Tymoszek, *Oblicze społeczno-gospodarcze Łosic w latach 1919-1932*; J. Gmitruk, *Wpływ brodni hitlerowskich na Ziemi Łosickiej na rozwój gospodarczy regionu*; F. Gryciuk, *Społeczeństwo siedleckie wobec przemian społeczno ustrojowych (1944-1945)*; K. Dziolak, *Ziemia łosicka – położenie i warunki naturalne na początku XXI wieku*; M. Korsak-Adamowicz, J. Starczewski *Kierunek zmian w rolnictwie na przełomie wieków*.

nej publikacji pt. *Dzieje Ziemi Łosickiej. Szkice biograficzne*, która zawiera 17 artykułów¹².

W roku 2008 tematem konferencji były *Mniejszości religijno-narodowe Południowego Podlasia ze szczególnym uwzględnieniem Ziemi Łosickiej*. Owocem tegoż spotkania była publikacja *Dzieje Ziemi Łosickiej. Z historii mniejszości narodowych, kulturowych i religijnych*, zawierająca dziesięć artykułów¹³.

Tradycja organizowania konferencji trwa do dzisiaj. W kolejnych latach zostały zorganizowane spotkania o następującej tematyce: *70 lat Zbrodni Katyńskiej - losy kataników z Ziemi Łosickiej* (2009); *Ku Wolności, Demokracji, Suwerenności - Dzieje Ziemi Łosickiej 1939-1989* (2010); *500 lat parafii pw. św. Zygmunta w Łosicach - Dzieje Chrześcijaństwa na Ziemi Łosickiej* (2011); *Odchodzący świat rzemiosła i sztuki ludowej* (2012); *150 lat Powstania Styczniowego na Ziemi Łosickiej* (2013); *Flora i fauna Ziemi Łosickiej* (2014 - sesja wyjazdowa w Sarnakach); *50 lat Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Łosickiej* (2015); *Okoliczności zrzutu XXI ekipy Cichociemnych, żołnierzy AK na placówkę „Puchacz”* (2016); *Dziedzictwo kulturowe Ziemi Łosickiej* (2017); *Dla Niepodległej - Ojczyzno Moja, Ziemia Polska* (2018); *Przemiany osadnicze w dorzeczu górnej Tocznnej we wczesnym i późnym średniowieczu* (2019); *W dolinie Tocznnej* (2022 - sesja wyjazdowa w Korczówce i Szydłówce); *Koleją przez Ziemię Łosicką* (2023).

Niestety, pomimo zacnego grona prelegentów referaty z tych trzynastu konferencji nie doczekały się dotychczas publikacji, choć stanowią one pokaźny dorobek naukowy i ukazanie się ich drukiem w znacznym stopniu przyczyniłoby się do poszerzenia wiedzy i stanu badań o historii powiatu łosickiego. Jedynie w 2015 r. ukazała się praca jubileuszowa z okazji 50-lecia towarzystwa, pt. *Zostawiłem ślad na Ziemi Łosickiej*, Łosice 2015, gdzie przedstawione są sylwetki osób i instytucji zasłużonych dla ziemi łosickiej, odznaczonych honorowym odznaczeniem „Zasłużony dla

Ziemi Łosickiej”. Pewnym symptomatycznym czynnikiem jest fakt, iż zaprzestanie ukazywania się materiałów drukiem zbiegło się z ustąpieniem z funkcji przewodniczącego TPZŁ Tomasza Dobrowolskiego.

Oprócz sześciu tomów studiów nad dziejami Ziemi Łosickiej TPZŁ przyczyniło się również do wydania innych publikacji związanych z historią powiatu, są to między innymi wspomnienia: S. Lewickiego¹⁴, E. Podniesińskiego¹⁵ i szczególnie E. Weinsteina¹⁶, w których autor opisuje swoje losy w czasie okupacji, wraz z ucieczką z obozu w Treblince, i późniejszą tułaczkę, malując przy tym niezbyt przychylny obraz polskich mieszkańców okolic, w których się ukrywał. Zupełnie inny oddźwięk mają wspomnienia S. Zylbersztajna, Żydówki, która zamieszkiwała w Łosicach, a następnie przeżyła Holokaust dzięki pomocy okolicznych mieszkańców. Książkę wydano po raz pierwszy w Łodzi w 1994 r., ponowne wydanie w Łosicach miało miejsce w 2005 r.¹⁷

W ostatnich latach pod szyldem TPZŁ pojawiły się prace M. Czmocha o charakterze popularno-naukowym i kompilacyjnym, dotyczące różnych aspektów historii ziemi łosickiej¹⁸. Pewną ciekawostką jest też wydana przez łosicki Dom Kultury praca poświęcona legendom Łosic i okolic¹⁹.

W pełni naukowe i oparte na bogatej kwerendzie archiwalnej oraz szerokiej znajomości literatury są prace wspomnianego wcześniej T. Dobrowolskiego. Autor ten - pochodzący z Łosic wieloletni nauczyciel historii w tutejszym liceum, opublikował kilka prac poświęconych lokalnym dziejom. Za jego główne dzieło bez wątpienia można uznać pracę aspirującą do bycia zaczynem monografii regionu²⁰, czyli *750 lat Ziemi Łosickiej - Łosice i Ziemia Łosicka w latach 1264-1939*, Łosice 2015. Szersze spojrzenie przedstawiają również dwie prace dotyczące kwestii religijnych. Pierwsza poświęcona jest parafii łosickiej i kościołowi katolickiemu²¹, druga natomiast - sprawom unitów²². Także wspólnie z H. Bolestą, D. Kazunem i A. Wasilewską opracował biogramy 40 oficerów zamordowanych w Katyniu,

12 *Dzieje Ziemi Łosickiej: szkice biograficzne*, red. A. Indraszczyk, Warszawa - Łosice, 2008 w których wspomniane są następujące osoby: A. Średzińska, Międzyzyscy - starostowie łosicy; J. Maroszek, Wiktor Kuczyński (1668-1737), Kasztelan podlaski; D. Kazun, Broel-Platerowie z Hruszniewa - losy rodziny i majątku; G. Welik - Chranowscy i Fraknowscy, zasłużone rody ziemiańskie dla Ziemi Łosickiej; T. Dobrowolski, Władysław Czarukowski, Leon Frankowski, Adam Szymański - bohaterowie romantyzmu; T. Demidowicz, Prof. Czesław Maciej Witoszyński - ojciec lotnictwa polskiego; W. Charczuk, Józef Milik - chłopski działacz narodowy; R. Dydyca, O. Anioł Dąbrowa Dąbrowski - założyciel klasztoru kapucynów w Serpelicach, S. Arasymowicz, Franciszek Tadeusz Krasuski, J.W. Nowosielski, Tadeusz Banaś nauczyciel, działacz społeczno-kulturalny; R. Zubkowiec, Halina Lisiecka-Jaszczuk; J. Gmitruk, Działacze ludowi Ziemi Łosickiej; F. Gryciuk, Eugeniusz Rudnicki - zapomniany badacz obrzędów ludowych na Podlasiu; J. Soczewka, Okruchy z życiorysu Józefa Pietruczuka; K. Długosz-Kurczabowa, Prof. Jan Tokarski - językoznawca i nauczyciel; W. Bolesta, Andrzej Stasiak - sylwetka Podlasiaka.

13 *Dzieje Ziemi Łosickiej: z historii mniejszości narodowych, kulturowych i religijnych*, red. A. Indraszczyk, Warszawa - Łosice 2010. Znajdziemy w niej następujące materiały: A. Średzińska, Społeczność żydowska w Łosicach - proces asymilacji z mieszczanami łosickimi w XV - XVIII wieku; J. Maroszek, Dziedzictwo unii kościelnej w krajobrazie kulturowym Podlasia nadbużańskiego 1439-1875; T. Dobrowolski, Łosicy Żydzi; R. Dydyca, Próba odnowienia unii na Południowym Podlasiu na przykładzie dziejów parafii bizantyjsko-słowiańskiej Bubeł Stary - Pawłów Stary; Sz. Kalinowski, Stosunek mniejszości narodowych do marszałka Józefa Piłsudskiego na Południowym Podlasiu w okresie II Rzeczypospolitej; D. Kazun, Mężenin - zapomniana, letnia „stolica” polskiego ruchu teozoficznego i masonerii; K. Długosz - Kurczabowa, Ekumenizm i tolerancja w perspektywie językoznawczej; B. Falińska, Polsko-białoruska granica na mapach nazw zwierząt domowych; Z. Galecki, Ruski, łacki, litewski i inne elementy identyfikacji etniczno-językowej w nazwach miejscowości na Podlasiu; R. Zubkowiec, Cmentarze w powiecie łosickim jako świadectwo wielokulturowej przeszłości.

14 S. Lewicki, *Zapis ocalenia*, cz. I, Łosice 2009, cz. II, Łosice 2011.

15 E. Podniesiński, *Zbiór wspomnień ogrodników, pszczelarzy i ich sympatyków, część II: region łosicki*, Siedlce 2002.

16 E. Weinstein, *17 dni w Treblince*, Łosice 2012.

17 S. Zylbersztajn, *A gdyby to było wasze dziecko...*, Łosice, 2005.

18 M. Czmocho, *Tajna Organizacja Nauczycielska na Ziemi Łosickiej*, Łosice 2014, tenże, *Tajna Organizacja Nauczycielska na Ziemi Łosickiej*, Łosice 2015, tenże, *Odeszli od nas*, Łosice 2015. Tenże, *Akcja V-2 na Ziemi Łosickiej*, Łosice 2016. Tenże, *Przewodnik po ziemi łosickiej*, Łosice 2017, tenże, *Kapliczki na Ziemi Łosickiej*, Łosice 2019, tenże, *Tak to się zaczęło*, Łosice 2019, tenże „Pomorzaki” na Ziemi Łosickiej w latach 1939-1945 Łosice 2022.

19 W. Kobyliński, M. Waszkiewicz, *Ilustrowany przewodnik po nawiedzonych miejscach Ziemi Łosickiej*, Łosice 2018.

20 T. Dobrowolski, *750 lat Ziemi Łosickiej - Łosice i Ziemia Łosicka w latach 1264-1939*, Łosice 2015.

21 Tenże, *500 lat łosickiego kościoła - dzieje parafii i dekanatu*, Łosice 2011.

22 Tenże, *Unicy Ziemi Łosickiej i ich walka o jedność Kościoła i polską wieś na Podlasiu*, Łosice 2018.

Charkowie i Miednoje²³.

Oprócz wymienionych prac T. Dobrowolski jest także autorem węższych opracowań poświęconych pojedynczym instytucjom jak Bank Spółdzielczy w Łosicach²⁴ i parafia w Hadynowie²⁵. Wymienione tu prace dotyczące pojedynczych miejscowości, parafii lub instytucji, to kolejna grupa dzieł, jakie przybliżają nam mikrohistorię omawianego obszaru. Przegląd tych publikacji możemy zacząć od Łosic. Tu, oprócz wspomnianych wcześniej prac T. Dobrowolskiego, warto wymienić wartościowe opracowanie źródłowe przygotowane przez A. Buczyłę i J. Zawadzkiego, dotyczące przywilejów królewskiego miasta Łosice z czasów od lokacji miasta w 1505 r. do rozbiorów²⁶. Łosickie szkoły również doczekały się opracowań, oprócz wspomnianych artykułów w materiałach posesyjnych i prac M. Czmocha z okazji zjazdów powstały dzieła przybliżające ich historię²⁷. Zagadnieniom związanym z tematem ludności żydowskiej w Łosicach po-

święcony jest zbiór reportaży M. Jerzmana²⁸. Niewielką broszurkę poświęconą temuż miastu przygotował także T. Demidowicz²⁹.

Kolejną miejscowością, o której pojawiły się publikacje są Sarnaki. Mamy tu do czynienia z pomysłem gminnej biblioteki Publicznej w Sarnakach, która od 2018 roku podjęła się wydawania *Rocznika Ziemi Sarnackiej*, periodyku poświęconego lokalnej historii gminy Sarnaki. Do dnia dzisiejszego ukazało się siedem numerów³⁰. Oprócz tej inicjatywy możemy wymienić kilka opracowań, a wśród nich jako pierwszą pracę J. Makaruka, przedwojennego nauczyciela w Sarnakach, który w prasie lokalnej publikował historię tej miejscowości, wydaną staraniem R. Zubkowicza na początku XXI wieku w formie oddzielnej broszurki³¹. Miejscowość ta opisana została przez T. Demidowicza, w serii broszur o miasteczkach południowego Podlasia³² jednak praca ta nie jest wolna od uproszczeń i uogólnień. Jednak co z tym

- 23 H. Bolesta, T. Dobrowolski, D. Kazun, A. Wasilewska, *Katyniacy Ziemi Łosickiej*, Łosice 2020.
- 24 T. Dobrowolski, *Razem przez pokolenia. 85 lat Banku Spółdzielczego w Łosicach 1928-2013*, Łosice 2013, inną pozycją poświęconą historii banku w Łosicach jest praca J. Rumika, *Historia Banku Spółdzielczego w Łosicach*, Warszawa 1976.
- 25 T. Dobrowolski, *600 lat parafii p.w. św. Jana Chrzciciela w Hadynowie (1413-2013)*, Hadynów 2013.
- 26 *Przywileje królewskiego miasta Łosic 1505-1779*, oprac. A. Buczyło, J. Zawadzki, Ciechanowiec 2018.
- 27 *25-lecie Liceum Ogólnokształcącego im. Józefa Pietruczyka w Łosicach: 1944-1969*, Komitet Organizacyjny Zjazdu Absolwentów Liceum Ogólnokształcącego w Łosicach, Łosice 1969. Także, A. Chojecka i inni, *70-lecie Liceum Ogólnokształcącego w Łosicach 1944-2014*, Łosice 2014. Także, J. Terlikowska i inni, *30-lecie Zespołu Szkół Nr 3 Rolnicze Centrum Kształcenia Ustawicznego w Łosicach: 1973-2003 r.*, Łosice 2003.
- 28 M. Jerzman, *Po drugiej stronie rzeki*, Łosice 2014. Dość niespodziewanym zabiegiem autora jest publikowanie kolejnych reportaży pod tym samym tytułem, i tak w 2022 roku pojawiły się dwie książki tego samego autora i o tym samym tytule, jedna *Po drugiej stronie rzeki*, Łosice 2022 to rozbudowana wersja wcześniejszej z dodanymi artykułami, druga natomiast, *Po drugiej stronie rzeki*, Łosice 2022 to opowieść o trojgu osób powiązanych z gminą Sarnaki.
- 29 T. Demidowicz, *Łosice – zarys dziejów*, Biała Podlaska 1999.
- 30 Tom I, Sarnaki 2018 zawierał następujące artykuły: J. Cabaj, *Listopad 1918 r. na Podlasiu*; S. Kordaczuk, *Placówki wschodniej części powiatu siedleckiej księgi peowiaków*; R. Dydyca, *Między Polską a Ukrainą – traktat brzeski na obszarze gminy Sarnaki*; R. Zubkowicz, *Skąd się wzięły kolonie? Parcelacja majątków donacyjnych na terenie dzisiejszej gminy Sarnaki*; A. Wasilewska, *Szkoły w gminie Sarnaki u progu niepodległości*; A. Jakubowicz, *Udział Kościoła i parafii Sarnaki w procesie dążenia do niepodległości Polski w 1918 roku*; T. Nasilowski, *Mosty ku niepodległości*, Tom II Sarnaki 2019; Ł. Waryniuk, *Pochodzenie nazw miejscowości gminy Sarnaki położonych w paśmie nadbużańskim*; R. Zubkowicz, *Kościół i dwór biskupi w Litewnikach*; R. Dydyca, *Przynależność parafialna wierznych obrządku wschodniego z terenów dzisiejszej gminy Sarnaki*; I. Paździor, *Kościół w Sarnakach*; A. Wasilewska, *Ks. Jan Krzewski (1866-1918) – 100. rocznica śmierci*; R. Dmowski, *Jak kolej dotarła do Sarnak?*; M. Jerzman, *Bobryczka*; T. Nasilowski, *Bug Brücke, czyli... cztery mosty na Bugu*; S. Kordaczuk, *Moje Hołowczyce – odkrywanie historii w nazwach lokalnych*; R. Dydyca, *Wysiedlenia Ludności ukraińskiej z obszarów gminy Hołowczyce do Związku Radzieckiego*; R. Zubkowicz, *Historia zakłaga w fotografii – Borsuki w Wolkowijach*. Tom III Sarnaki 2020; J. Kalaga, *Z dziejów osadnictwa wczesnośredniowiecznego na terenie gminy Sarnaki na przykładzie grodziska w Walimie, gm. Stara Kornica i cmentarzyska w Nowych Litewnikach, gm. Sarnaki*; J. W. Nowosielski, *Historia miasta Sarnaki*; R. Zubkowicz, *Mieszkańcy Mielnika gwałt czynią. XIX-wieczny konflikt o pastwisko na Trojanie*; T. Nasilowski, *Historia mostu w Kózkach*; R. Dmowski, *O moście w Fronolowie*. Cz. I, T. Dobrowolski, *Walki z bolszewicką nawałą w 1920 r.*; D. Feiersztein, *Wielki jarmark*; D. Kazun, *Władysław Łukasiuk – uzupełnianie biografii zanim został „Młotem, (lata 1906-1940)*; B. Szymańska, *Elżbieta Kisiel z domu Zaborowska*; A. Wasilewska, *Chór Parafii Sarnackiej*; A. Wybranowski, *Ochrona przyrody na terenie gminy Sarnaki*; Ł. A. Waryniuk, *od Horoszek do Rzewuszek – nazwy miejscowości gminy Sarnaki*. Tom IV Sarnaki 2021; T. Dobrowolski, *Butlerowie – właściciele Sarnak*; R. Zubkowicz, *Synagoga w Sarnakach*; R. Zubkowicz, *Plan Sarnak 1884*; A. Wasilewska, *O pomniku poświęconym żołnierzom poległym w 1920 r.*; M. Urynowicz, *Żydowska Księga Pamięci Sarnak. Dlaczego warto czytać*; S. Kordaczuk, *Sarnaki celem broni największego kalibru II wojny światowej. Część I*; R. Dmowski, *Most we Fronolowie. Część II*; R. Dydyca, *Akacja „Wisła” na terenie gminy Hołowczyce*; S. Hordejuk, *Mirosław Fligier*; J. Lutkiewicz, *Kierownicy Urzędów Stanu Cywilnego gminy Sarnaki*; J. A. Krawczyk, *Wakacje u babci na hołowczyckiej kolonii, czyli wieś oczami dziecka z miasta*; A. P. Dydyca, *O Kahwarii Serpeliczkiej słów parę*; I. Paździor, *Nasi Artyści – Franciszek T. Krasuski, Henryka A. Lisiecka – Machut*; G. Daniluk, *Wznoszenie kościoła okiem kierownika budowy*. Tom V Sarnaki 2022; T. Dobrowolski, *Dobra Sarnacko-Klimczyckie*; R. Zubkowicz, *Hołowczyce na etapie oczyszczania*; M. Urynowicz, *Powstanie i rozwój Sarnak według Księgi Pamięci Sarnackich Żydów*; B. Daniluk, *Lata 1939-1941*; A. Wasilewska, *Wacław Sawicki – Sybirak z Sarnak*; M. R. Czajka, *Zdjęcie z dedykacją, czyli co łączyło księdza Bolesława Kulawika ze Stanisławem Kurowskim*; R. Dydyca, *Starania ludności Serpelic o powstanie parafii w latach 1938-1948*; W. Dziwińska, *Od objawień Matki Bożej do powołania rektoratu w Nowych Litewnikach*; R. Dmowski, *Fakty i mity o moście kolejowym we Fronolowie Część III (dzieje mostu od 1945 r.)*; A. Wybranowski, *Flora sarnackich lasów – zarys problematyki*; J. Chromiec, *Nasi Artyści Rocznik 1976*. Tom VI Sarnaki 2023; T. Dobrowolski, *Drobnoszlacheckie wioski w parafii Sarnaki (XVI-XIX w.)*; A. Kordys, *Jak Szymon Kosiński (poseesor dóbr narodowych Wiśniew i Domanice, położonych w powiecie siedleckim) został dzierżawcą rządowych dóbr Hołowczyce, znajdujących się na terenie powiatu łosickiego*; W. Bobryk, *Struktura wyznaniowa ludności na terenie gmin Hołowczyce i Sarnaki w świetle spisu powszechnego z 1921 roku*; A. Wasilewska, *Płk Janusz Wiktor Nowosielski – Honorowy Obywatel Gminy Sarnaki*; B. Stelingowska, *Piękno nadbużańskiego krajobrazu na podstawie wybranej twórczości poetyckiej*; A. Mękariski, *Mjr Kazimierz Poschinger, obrońca mostu w Serpelicach i bohater walk we wsi Terlików*; M. Urynowicz, *Dwa obrazy Sarnak w dwudziestoleciu międzywojennym z „Księgi Pamięci Sarnak”*; G. Daniluk, *Cztery pory roku na wsi – 70 lat wcześniej*; R. Zubkowicz, *Między stanem wojennym a Stanem Tyńmińskim. Wspomnienia szkolne z lat 80*. Tom VII Sarnaki 2024; M. Konopski, *Tożsamość terytorialna mieszkańców Ziemi Sarnackiej. Uwarunkowania historyczne a wyniki badań społecznych*; Z. Galecki, *Jak średniowieczna osada Toroszyn stała się częścią II Sarnak*; R. Zubkowicz, *Deportacje chłopskie z dóbr rządowych Hołowczyce i Mierzvice*; T. Dobrowolski, *Wielki zapomniany – Adam Szymański*; W. Bobryk, *Wyniki wyborów do Sejmu na terenie gmin Hołowczyce i Sarnaki w 1922 roku według danych Głównego Urzędu Statystycznego*; D. K. Rembiszewska, *Profesor Jan Tokarski – polonista wszechstronny – autor monografi i gwary Serpelic*; R. Dmowski, *Mjr dr med. Marian Stefan Kordzik, jeden z tych, którzy „ocalili Londyn”*; A. Olejko, *Wokół operacji Most III. Krytyczne spojrzenie po 80 latach*; A. Wasilewska, *Opowieść o doktorze, który pokochał Sarnaki*; W. Dudziuk, *Historia organów Wilhelma Sauera z kościoła pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Sarnakach*; S. Kordaczuk, *Sarnaki celem broni największego kalibru II wojny światowej. Część II. Ilustracje*; M. Urynowicz, *„Sarnaki, moje żydowskie Sarnaki, któż mógłby Ciebie zapomnieć!” Dzieciństwo i lata młodości we wspomnieniach Pesacha Perlmana, Ester Grunowicz i Sary Ruwel*; A. Szapiro-Karszenbaum, *Związek sarnackich Żydów w Buenos Aires w Argentynie*; A. Wasilewska, *Petronela Grabczyk – nauczycielka Polaków i Żydów*; W. Żmudziński, *Wspomnienie o Janie Żmudzińskim*; G. Daniluk, *Retrospektywa wsi – Mierzvice 70 lat wcześniej*; Z. I. Grunt, *Dzieciństwo w Hołowczyckach Starych*.
- 31 J. Makaruk, *Sarnaki w byłym powiecie konstantynowskim*, Sarnaki 2006.
- 32 T. Demidowicz, *Sarnaki - zarys dziejów*, Biała Podlaska 2016.

idzie, pewnych przekłamań. Bardzo wartościowymi materiałami są prace J.W. Nowosielskiego³³. Warto tu również nadmienić pracę autorstwa ks. Z Borkowskiego³⁴, dotyczącą sarnackiej parafii, a także prace A. Wasilewskiej o parafialnym chórze³⁵ i o szkołach gminy Sarnaki³⁶. Wasilewska jest współautorką monografii gminy Sarnaki wraz z R. Zubkowiczem³⁷. Autor ten napisał również monografię Nadleśnictwa Sarnaki, w której przedstawił 200 lat historii nadzoru nad lasami państwowymi³⁸.

Inną miejscowością, która doczekała się własnych monografii jest Kornica, ciesząca się dwoma monografiami autorstwa J. Geresza³⁹, a także, pochodzącego z tejże miejscowości bpa. P. Sawczuka⁴⁰. Ciekawą pracą jest dzieło F. Zańki dotyczące historii kornickiej kopalni kredy⁴¹. Z miejscowości tej pochodził jeden z badaczy kultury Podlasia Mikołaj Jańczuk, który doczekał się monografii⁴².

Organizacją zgłębiającą historię okolic i nie tylko jest również działające przy szkole w Platerowie *Nadbużańskie Stowarzyszenie Oświatowo-Ekologiczne „Mężenin”*, którego liderką jest wieloletnia dyrektor platerowskich placówek oświatowych Maria Daszko. Stowarzyszenie przygotowało we współpracy ze szkołą liczne broszury dotyczące historii Platerowa i okolic⁴³. Warto tu wymienić ciekawą publikację dotyczącą legend spisanych na podstawie wywiadów z mieszkańcami gminy Platerów⁴⁴ czy też najnowszą publikację dotyczącą dziedzictwa architektonicznego polskiej

części linii kolejowej Siedlce – Bołogoję⁴⁵.

Miejscem skupiającym działania związane z promocją historii jest również Szkoła Podstawowa w Niemojkach, gdzie istnieje Izba Pamięci⁴⁶.

Inną miejscowością posiadającą dość obfitą bibliografię są Serpelice. Widzimy tu opracowanie autorstwa A. Zienkiewicz-Zielińskiej i R. Dydyca⁴⁷, J. Bońkowskiego⁴⁸. Miejscowość ta doczekała się również pracy o jej języku⁴⁹. Ciekawą postacią związaną z tą miejscowością był br. Bartłomiej Jan Snochowski, którego pamiętniki z czasów wojny i powojenne zostały wydane ostatnio⁵⁰, a także doczekał się własnej biografii⁵¹.

Często inicjatorem pojawienia się publikacji jest parafia. Stąd też oprócz wspomnianych wcześniej prac spisane dzieje posiadają również m.in. Górki⁵², Platerów⁵³, Niemojki⁵⁴, Rusków⁵⁵, Huszlew⁵⁶.

Jedną z gałęzi badań historycznych jest również poszukiwanie własnych korzeni połączone ze zbieraniem informacji o miejscowości. Owocem takich amatorskich badań są również prace dotyczące m.in. miejscowości: Lipno⁵⁷, Żurawłówka⁵⁸, Chlebczyn⁵⁹.

Ważnym obszarem badań historycznych powiatu łoskiego są czasy II wojny i działalność partyzancka powiązana z pochodzącym z terenu powiatu Stefanem Wyrzykowskim mjr. „Zenonem”, spośród licznych prac wymienić tu należy choćby wspomnienia A. Fedorowicz⁶⁰, K. Frankowskie-

33 J. W. Nowosielski, *Gospodarka parafii Sarnaki 1795-1865*, Sulejówkę-Sarnaki 2009, tenże, *Konspiracja w okolicach Sarnak 1939-1952*, Sulejówkę-Sarnaki 2001, tenże, *Ziemia sarnacka 1900-1920*, Warszawa 2013, *Kronika Parafii Sarnaki 1430-1945*, Sarnaki 1995, mps., we współpracy z R. Zubkowiczem, *Piwo z Nadbużańskiego Podlasia. Browar Szummera w Sarnakach*, Międzyrzec Podlaski 2006.

34 Z. Borkowski, *Z dziejów parafii i duszpasterstwa w Sarnakach*, Sarnaki 2006.

35 A. Wasilewska, *Kto śpiewa dwa razy się modli*, Sarnaki 2020.

36 Taż, *Nasze szkoły. Z dziejów szkół w gminie Sarnaki*, Sarnaki 2017.

37 R. Zubkowicz, A. Wasilewska, *Historia i współczesność gminy Sarnaki*, Sarnaki 2015.

38 R. Zubkowicz, *Nadleśnictwo Sarnaki*, Sarnaki 2016.

39 J. A. Geresz, *Z historii wsi Kornica*, Międzyrzec Podlaski 2009.

40 Ks. P. Sawczuk, *Kornica dzieje pisane krwią i kredą*, Siedlce 2009.

41 F. Zańko, *Dzieje Kornickich Zakładów Kredowych w Kornicy*, Biała Podlaska 1987.

42 B. Białokozowicz, *Mikołaj Jańczuk 1859-1921*, Olsztyn 1996.

43 *Stuletniej kolei czar*, Platerów 2003, *25 lat z Korczakiem*, Platerów 2016; *Przemienilo z wiatrem – szukaj wiatraków na polach Gminy Platerów*, Platerów 2002, i inne...

44 *Są dziwy na tym świecie*, Platerów 2020.

45 Praca ukazała się pod mylącym tytułem: *Kolej Warszawsko – Petersburska, Dziedzictwo Architektoniczne*, Platerów 2021.

46 H. Gochnio, *50 lat Izby Pamięci Narodowej przy Szkole Podstawowej w Niemojkach: 1960-2010*. Niemojki 2011, również *100 lat Szkoły Podstawowej w Niemojkach: w służbie mieszkańcom Ziemi Mazowieckiej i Podlasia*, red. H. Gochnio, Niemojki 2011; *Ziemia najbliższa w zbiorach Izby Pamięci Narodowej przy Szkole Podstawowej w Niemojkach*, Niemojki 2021.

47 A. Zienkiewicz-Zielińska, R. Dydyca, *Serpelice: dzieje, kapucyni, Kalwaria*, Serpelice 2018.

48 J. Bońkowski, *Kalwaria Podlaska w Serpelicach*, Łomża 2008.

49 J. Tokarski, *Gwara Serpelic: fonetyka, fleksja*, Wrocław 1964.

50 B. J. Snochowski OFMCap, *Pamiętniki brata Bartłomieja*, Serpelice 2021.

51 A. P. Dydyca, *Życie bez ostatniej kropki*, Rzym-Serpelice 1992.

52 D. Kazun, *Św. Bernard patron kaplicy cmentarnej w Górkach, w 150 rocznicę powstania cmentarza w Górkach*, Górki 2021.

53 Tenże, *Z dziejów parafii i kościoła pw. Podwyższenia Krzyża Św. w Platerowie*, Siedlce 1998.

54 E. Jarmoch, *Religijność katolików parafii „Św. Apostołów Piotra i Pawła” w Niemojkach: pamiątka 550-lecia parafii 1448-1998*, Siedlce 1998.

55 T. Dobrowolski, D. Krykowska, *Dyskretny urok zagubionej perełki, Rusków 100 lat kościoła p.w. św. Izydora*, Rusków 2006.

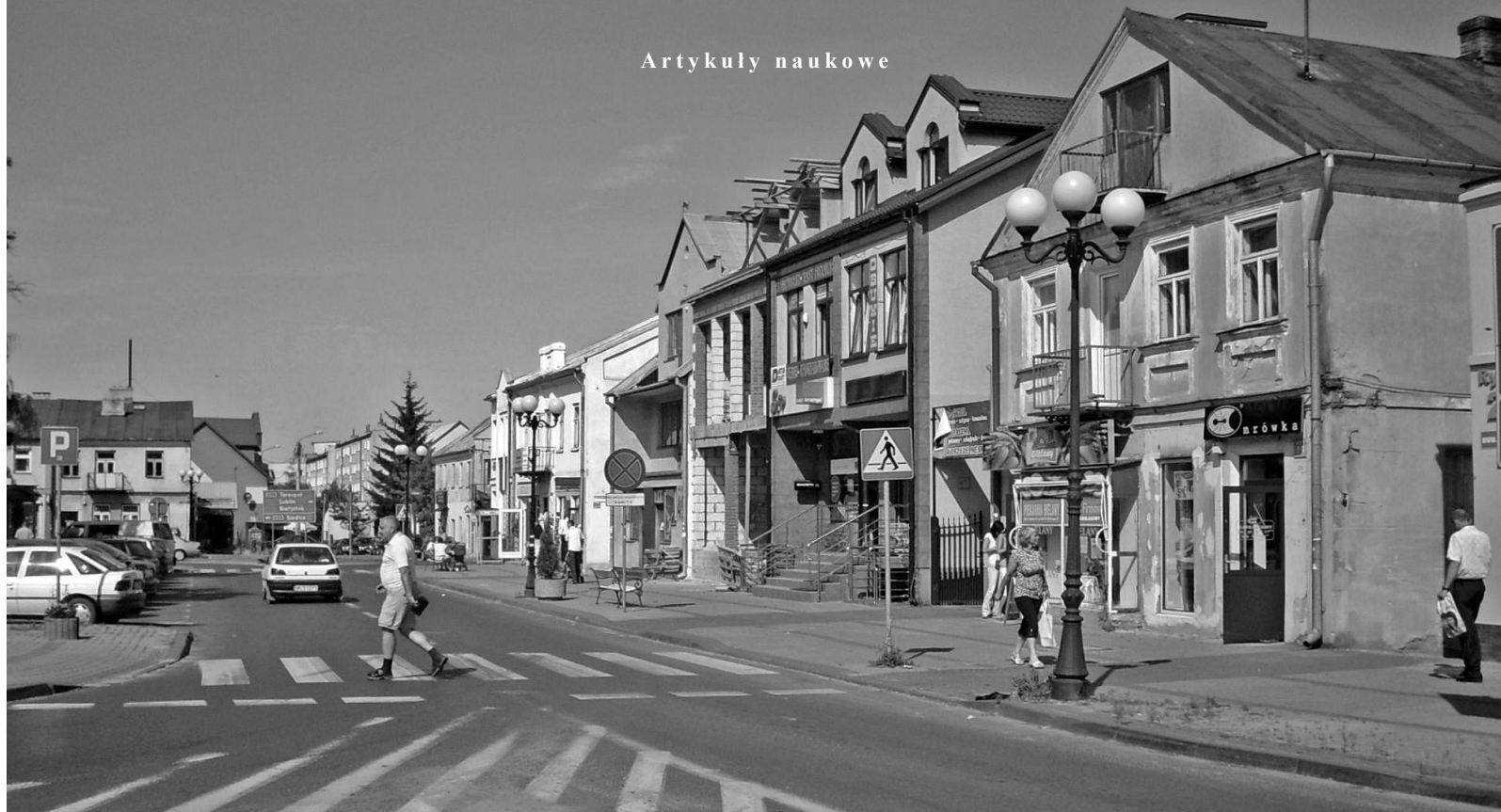
56 Z. Młynarski, *Święty Antoni Padewski, patron parafii Huszlew*, Rzym 1979.

57 A. Wasilewska, J. Stefański, *Lipno wczoraj i dziś*, Lipno 2013.

58 E. Wawryniuk, *Żurawłówka, historia wsi i rodu Wawryniuków*, Poznań 2001.

59 Sz. Lewicki, *Sarnaki i Chybów: założyciele mieszkańcy Rodzina Lewickich*, Warszawa 1993.

60 A. Fedorowicz, *Na dawnych szlakach: młody las: powieść prawdziwa z lat wojny: zapiski sanitariuszki Oddziału Partyzanckiego „Zenona” (marzec - sierpień 1944)*, Lublin 2014.

go⁶¹, A. Wereszki⁶², prace S. Kordaczuka⁶³, E. Podnieśńskiej i B. Łotockiej⁶⁴, W. Kosieradzkiego i T. Nieścioruka⁶⁵, J. Kołkowicza⁶⁶ czy też A. Kłóś⁶⁷.

Tematem powiązany z II wojną światową jest również przechwycenie broni V2. To wydarzenie posiada bogatą bibliografię, wśród której na pierwsze miejsce wysuwa się dzieło M. Wojewódzkiego⁶⁸. Bogaty dorobek w tej dziedzinie posiada wspomniany wcześniej S. Kordaczuk, który od ponad 30 lat zbiera informacje i elementy broni V2 na Podlasiu⁶⁹. Również przy okazji odsłonięcia pomnika AK i operacji V2 w 1995 roku pojawiła się okolicznościowa broszura autorstwa członka komitetu F. Lewickiego⁷⁰. Kolejną postacią powiązaną z czasami wojny i partyzantką, szczególnie powojen-

ną, był Czesław Łukasiuk „Młot”. Jego działalność doczekała się wielu publikacji, spośród których warto wymienić prace K. Krajewskiego i T. Łabuszewskiego⁷¹.

Warto tu nadmienić, że ośrodkiem, gdzie wielu adeptów historii zapoczątkowywało swoje badania była uczelnia siedlecka, gdzie obronionych zostało wiele prac powiązanych z obszarem powiatu⁷².

Podsumowując, dzieje Łosic i okolic doczekały się bogatej literatury, poszerzającej różnorodnie aspekty historii, jednak warto aby ten obszar bogaty i różnorodny kulturowo, religijnie, etnicznie doczekał się monografii pokazującej jego różnorodność.

61 K. Frankowski, *Na ścieżkach Podlasia : wspomnienia z lat dziecięcych, okupacji i pierwszych lat powojennych*, Lublin 1995.

62 A. Wereszko, *W szeregach walczącego Podlasia*, Biała Podlaska 2006.

63 S. Kordaczuk, *Podlaskim szlakiem oddziału partyzanckiego „Zenona”*, Siedlce 2007. Tenże, *Bitwa Oddziału Partyzanckiego „Zenona” w Jeziorach*, Siedlce 2008.

64 E. Podnieśńska, B. Wyczółkowska-Łotocka, *Ślady pamięci o Oddziale Partyzanckim «Zenona» 34 pułku piechoty 9 Podlaskiej Dywizji Armii Krajowej*, Biała Podlaska 2008.

65 W. Kosieradzki, T. Nieścioruk, *Droga przez Podlasie Oddziału Partyzanckiego 34 Pułku Piechoty Armii Krajowej Stefana Wyrzykowskiego „Zenona”*, Łosice 2016.

66 J. Kołkowicz, *Kielbaski*, Międzyrzec Podlaski 2003.

67 A. Kłóś, *Aktywność kombatantów Oddziału Partyzanckiego „Zenona” 34 Pułku Piechoty Armii Krajowej*, Lublin, 2021.

68 M. Wojewódzki, *Akcja V-1, V-2*, Warszawa 1972.

69 M.in. S. Kordaczuk, *Próby niemieckiej broni V-1 i V-2 na Podlasiu wiosną 1944 roku*, Siedlce 2005. Tenże, *Cegielki historii Polski*, Siedlce 2005. *Próby z latającymi bombami V-1 i raketami balistycznymi V-2 we wschodniej Polsce w 1944 roku*, Siedlce 2019.

70 F. Lewicki, *AK w operacji V2 - Sarnaki 1944-1995*, Sarnaki 1995.

71 K. Krajewski, T. Łabuszewski, *Kpt. Władysław Łukasiuk „Młot”: podlaski komendant 6 Brygady Wileńskiej AK, Czaje-Wólka* 2006.

72 M. in. S. Kicki, *Szkolnictwo łosickie w okresie okupacji hitlerowskiej w latach 1939-1944*, Siedlce 1978, promotor – dr M. Iwanicki; R. Dydyca, *Działalność Zakonu O.O. Kapucynów w Serpelicach w latach 1945-2004*, Siedlce 2004 promotor – ks. prof. dr hab. R. Krawczyk; M. Szewczuk, *Dzieje Sarnak do roku 2004*, Siedlce 2007 promotor – ks. prof. dr hab. R. Krawczyk; A. Wasiluk, *Podobwód ZWZ-AK Sarnaki 1939-1945*, Siedlce 2008, promotor prof. dr hab. P. Matusak; P. Jóźwiak, *Przemysł w gminie Sarnaki 1918-2008*, Siedlce 2010, promotor prof. dr hab. P. Matusak; M. Sarnowska, *Kultura ludowa na Południowym Podlasiu w latach 1900-1939*, Siedlce 2010, promotor prof. dr hab. P. Matusak; A. Tymoszuć, *Podlaski ruch oporu w walce z V-2*, Siedlce 2011, promotor – dr Janusz Gmitruk; A. Mackiewicz, *Dzieje Łosic 1505-2002*, Siedlce 2004, promotor – dr hab. Wojciech Włodarkiewicz; R. Wysokiński, *Historia parafii Próchenki 1919-2009*, Siedlce 2009 promotor – ks. prof. dr Hab. R. Krawczyk. W bibliotece w Olszance przechowywany również jest licencjat p. M. Chraniuk, obroniony na UW. M. Chraniuk, *Olszanka dzieje i kultura gminy*, Warszawa 2004, dr A. Skrzypczak.